

p a p e r s

LLIGA DELS DRETS
DELS POBLES

La seguretat de les dones al Sud Kivu: un obstacle que impedeix la seva participació

Judith Cuma, Yvette Mushigo

Militares en nuestro territorio maya

Autoria: "Mujeres de Ixim Ulew-Tierra de Maiz"

Dona, indígena i presidenta. Entrevista a l'Aida Petrona Suárez.

per Josep Ramon Giménez

Mares del Daguestan

Marta Ter

El cinema: Els drets de les dones. De revolucionàries, heroïnes quotidianes i dones sotmeses

Muriel Giménez

- 2 Des de la junta...
Iris Boadella, Marta Ter
- 3 La seguretat de les dones al Sud Kivu: un obstacle que impedeix la seva participació
Judith Cuma, Yvette Mushigo
- 6 Militares en nuestro territorio maya
Autoria: "Mujeres de Ixim Ulew-Tierra de Maiz"
- 8 Dona, indígena i presidenta, entrevista a l'Aida Petrona Suárez
per Josep Ramon Giménez
- 12 Retalls de premsa:
La revolució pendiente de Bolívia
- 14 Mares del Daguestan
Marta Ter
- 16 El cinema: Els drets de les dones. De revolucionàries, heroïnes quotidianes i dones sotmeses
Muriel Giménez
- 19 La teva pàgina
- 20 Activitats lliga

Dones promotores de pau

Ara fa cent anys, durant la Primera Guerra Mundial, 1.200 dones procedents de diversos punts del planeta es van reunir a La Haia per investigar i combatre les causes de la guerra. D'aquesta trobada va néixer la [Lliga Internacional de les Dones per la Pau i la Llibertat \(WILPF\)](#), que actualment continua treballant per prevenir les guerres, per defensar els drets humans i per la representació de les dones en els processos de pau.

Un segle més tard, dones d'arreu del món continuen treballant localment i internacionalment contra la violència. En un moment en què els conflictes armats han traslladat els seus camps de batalla de les trinxeres del front al cor de les ciutats, convertint la població civil en la seva principal víctima, aquest tipus d'organitzacions esdevenen imprescindibles. Denunciar les vulneracions més greus dels drets humans (massacres, desaparicions forçades, grans moviments de refugiats i desplaçats, violència sexual...) és una labor indispensable per aturar la violència i la seva impunitat.

Sovint, quan pensem en el paper de la dona en el context d'un conflicte armat, es pot caure en l'error de veure-la únicament com un actor passiu víctima de la violència. Però no cal oblidar que, en realitat, les dones esdevenen també un actor clau en els processos de pau i en la fase de rehabilitació postbèlica. Les dones són, sovint, les que faciliten la reconciliació en societats devastades.

*Iris Boadella
Marta Ter*

Revista Papers

Edita **Lliga dels Drets dels Pobles**
Data d'edició **febrer 2015**
Dipòsit Legal **B-23019-2007**
Consell de redacció **Begoña Basterretxea, Josep Ramon Giménez,
Rita Huybens i Ester Garcia.**

Revista quadrimestral
disseny on-line **Verónica Bustos**

LLIGA DELS DRETS DELS POBLES

Adreça **Sant Isidre, 140 (Ca l'Estruch)
08208 SABADELL**
Telèfon **93 723 71 02**
Fax **93 168 58 71**
Web **www.dretsdelpobles.org
info@dretsdelpobles.org**
Adreça electrònica
Horari d'atenció
al públic **De dilluns a divendres
de 9 a 1am i de 5 a 8pm**

Disposem d'una biblioteca especialitzada en drets humans, desenvolupament, cultura de pau, política, món àrab i musulmà.

La Lliga dels Drets dels Pobles no comparteix necessàriament l'opinió dels autors dels articles publicats en la revista.

La Lliga dels Drets dels Pobles agrairà la reproducció i divulgació dels continguts d'aquesta revista sempre i quan se citi la font.

Amb la col·laboració de:

**Agència Catalana
de Cooperació
al Desenvolupament**

La seguretat de les dones al Sud Kivu: un obstacle que impedeix la seva participació

Judith Cuma, periodista a Femme au Fone i membre de l'Association des Femmes des média du Sud Kivu (AFEM-SK)

Yvette Mushigo, experta en qüestions de gènere de la redacció de Femme au Fone i membre de Sinèrgia per la Pau i la Reconciliació als Kivus.

Una dona participa en una emissió de ràdio Maendeleo

Bukavu, gener de 2015.

Des de fa més de deu anys, diferents conflictes sagnants han assolat l'Est de la República Democràtica del Congo (RDC). Tot i la seva diversitat, aquests conflictes han afectat severament la seguretat de les dones en diferents aspectes. A la província de Sud Kivu, la tranquil·litat i la seguretat de la dona no estan marcades només per la situació de conflicte polític que pateix l'est del país, sinó per totes aquelles situacions discordants que frenen el seu desenvolupament. Aquestes situacions es manifesten de manera simultània en diferents àmbits: social, econòmic, de participació política, jurídic i institucional.

El període de 2002 a 2004 va ser especialment violent per a les dones al Sud Kivu que van patir desplaçaments, robatori de propietats i béns, segrestos, violacions massives, famílies dividides, marits morts i van haver de tornar a començar de zero

les seves vides. Per a moltes dones aquesta va ser una etapa traumàtica, viscuda amb molta angoixa, sobretot perquè no sabien què havien de fer per sortir-se'n¹. Avui, aquestes dones encara se senten insegures davant l'increment de les bandes armades i la pobresa a tots els territoris de la província. Encara hi ha dones, noies i nenes que pateixen violacions i agressions per part d'homes d'uniforme i també civils; nenes que no tenen accés a l'educació, sense oblidar altres formes de violència que de vegades resten invisibles als ulls d'algunes persones, perquè no deixen marques físiques. Tot i adoptar diferents aspectes, aquesta violència es manifesta tant a les llars com a la comunitat. Violència domèstica, verbal, psicològica, familiar i social: són només alguns exemples, els més habituals, però n'hi ha més. A tot això, cal afegir-hi uns usos i costums retrògrads que no afavoreixen el desenvolupament de la dona malgrat l'existència de molts documents nacionals i convencions internacionals ratificades

per la RDC, destinats a treure les dones d'aquest carrer sense sortida en què es troben. Davant aquesta realitat, la dona del Sud Kivu ha decidit deixar de ser simplement espectadora i convertir-se en mestressa d'un futur millor, perquè reconeix que la seva inseguretat no és conseqüència només del conflicte polític que es viu a la província.

La promoció dels drets

La contribució de les dones del Sud Kivu a la reconstrucció és sobretot visible gràcies a accions concretes de les organitzacions no governamentals femenines de promoció dels drets. Aquestes dones duen a terme una lluita aferrissada per aconseguir la supressió de les disposicions discriminatòries contra les dones en la legislació congoleesa (capacitat per contractar el matrimoni, gestió del patrimoni dels esposos, elecció del domicili conjugal, repressió de l'adulteri,

1. Conclusions de l'informe Echos sur la sécurité de la femme. Femme au Fone, une année au Sud Kivu. Elaborat per Femme au Fone. Gener de 2015.

elecció del nom dels fills, exercici de l'autoritat parental) i per a la defensa dels drets dels nens. Lluiten pel dret al treball (contra l'autorització marital en el contracte laboral, reconeixement d'alguns avantatges socials per a les dones com són les ajudes familiars i l'atenció mèdica) i pel dret de successió (lluïta per eliminar els obstacles que impedeixen les dones gaudir plenament dels seus drets de successió). Les dones també lluiten pels seus drets polítics, com és el cas de les accions de gran envergadura que van dirigir les dones a Sun City el 2002² i que van aplanar el camí per aconseguir l'adopció del principi de paritat home-dona a la Constitució (article 14 de la Constitució).³

Pel que fa a l'economia, al món rural, les dones són les autèntiques protagonistes del desenvolupament perquè tenen un paper central en la vida econòmica del camp. A les ciutats, la majoria realitzen activitats per garantir la supervivència de la seva família i participen de manera informal en l'economia per lluitar contra la pobresa. La lluita contra la pobresa també té el suport d'organitzacions nacionals i internacionals que financen algunes dones, perquè duguin a terme accions relacionades amb la seguretat alimentària o els proporcionen microcrèdits.

Als mitjans de comunicació, les dones són cada cop més presents als òrgans de premsa tot i que els càrrecs direc-

tius estan dominats pels homes. Amb la seva presència, les periodistes proporcionen un espai d'expressió a les dones on parlar tant dels seus problemes com dels de la societat. És per aquesta necessitat que, precisament l'any 2003, va néixer l'Associació de Dones dels Mitjans de Comunicació del Sud Kivu (AFEM-SK) amb l'objectiu de trencar el silenci que envoltava la violència sexual exercida contra nenes i dones durant les repetides guerres que han tingut lloc a l'est de la RDC. Però, malgrat tots els esforços de les dones per destacar la importància de la seguretat, la seva situació no ha millorat. El projecte Femme au Fone, amb seu a Bukavu, capital del Sud Kivu, pretén millorar les condicions de seguretat oferint a les dones del Sud i del Nord Kivu un espai on poder expressar els seus temors en temes de seguretat i proposar mesures per millorar-la.

La dona parla de la seva seguretat

Femme au Fone o FAF és un projecte que neix el 2000 basat en la resolució 1325 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides. Es tracta d'un sistema d'informació que posa en contacte les dones locals amb les dones d'unes organitzacions que actuen com a lobby local, nacional i internacional, recopilant tots aquells aspectes que les primeres consideren importants per garantir la seva seguretat i la seva tranquil·litat, però també canalitzant aquesta informació cap a instàncies

de decisió amb l'objectiu de millorar les condicions de seguretat de les dones i garantir que les polítiques de pau i seguretat s'adaptin a les seves necessitats. Les dones envien la informació a un sistema informàtic a través de missatges curts telefònics (SMS). Tot seguit, un equip multidisciplinari tracta la informació rebuda i s'encarrega de verificar-la, analitzar-la i difondre-la als mitjans de comunicació, segons un protocol establert. Un any després que es posés en marxa el projecte, FAF va redactar un informe amb els temes, les conclusions i les recomanacions que les dones del Sud Kivu havien fet arribar per millorar la seva tranquil·litat i la seva seguretat. Aquests SMS amb informació sobre els fets que afecten la seguretat de les dones arriben dels vuit territoris de la província i han estat enviats per gairebé 500 contactes.

Per a aquestes dones que viuen «al dia» i que exerceixen activitats rurals, la ramaderia, l'educació, el petit comerç i la seguretat van de la mà de la pau, la participació i la llibertat. Per a elles significa viure en harmonia amb els seus marits, la seva comunitat, tenir un salari regular i suficient, poder portar al metge els fills quan estan malalts, i poder escolaritzar-los, poder circular lliurement sense ser molestades per bandits i militars, contraure legalment matrimoni, tenir fills, participar en les decisions de la comunitat, la família i formar part dels òrgans locals i provincials.

Aquestes dones expliquen haver experimentat sensació de felicitat i seguretat en les seves vides quan vivien encara amb els pares o el dia del seu casament.

Tanmateix, per a més de la meitat, aquesta felicitat que proporciona el matrimoni és molt efímera a causa de la violència domèstica de què són víctimes a casa seva. Molt poques dones han acudit a instàncies judicials per resoldre aquests problemes; la majoria no tenen recursos financers per accedir a la justícia. A més, per resoldre els seus problemes, prefereixen

2. Ciutat de la República de Sud-àfrica on van tenir lloc les converses entre congoleesos, l'any 2002, per intentar aproximar les parts en conflicte i posar fi a la guerra a la RDC.

3. <http://www.presidentrdc.cd/constitution.html>

4. Més informació sobre el projecte Femme au Fone a: <http://www.femmeaufone.net>

adreçar-se al tribunal de savis del poble, a les comissions de justícia i pau⁵ i també a les associacions sense ànim de lucre que recorren a la reconciliació i la solució amistosa per resoldre els conflictes. Les dones afirmen que «acudir al tribunal és molt lent, que sovint el culpable corromp els jutges, i que els delinqüents són alliberats i s'acaben convertint en una amenaça per a nosaltres». Segons les dones, la causa, que ens atreviríem a dir principal, són algunes convencions socials, relacionades amb alguns costums retrògrads, que els són contràries i que afavoreixen la seva inseguretat i subdesenvolupament. Aquestes convencions socials comporten en la majoria de casos un rebuig dels naixements d'infants de sexe femení, la manca d'educació o l'abandonament escolar de les noies, els matrimonis precoços, l'escassa representativitat femenina en les instàncies on es prenen decisions, la inseguretat a la vellesa o l'exclusió al dret de successió, entre molts altres aspectes.

Contínuum: La continuïtat de la discriminació per raó de gènere

Els diferents testimonis que s'han recollit mostren com la discriminació de les dones així com la violència que aquesta discriminació comporta, és un contínuum, és a dir, que té lloc en cadascuna de les etapes de la vida de la dona i des de sempre. Es pot fer

una classificació dels diferents tipus de violència més habituals, en funció de l'edat. En el cas de les nenes: rebuig des del moment que neixen, víctimes de violència sexual per part dels homes, tant coneguts com desconeguts, feines d'esclava dins la família, segrestos per part de grups armats, discriminació educativa i econòmica (herència) i matrimonis precoços. Dones adultes: maltractaments i abandonament per part del marit, exclusió en la presa de decisions familiars, violència, robatori de l'herència, pagament de diferents peatges que es presenten com si fossin taxes als mercats o als punts de control, acusació de bruixeria, no accés a la justícia. Ancianes (o de la tercera edat): acusacions de bruixeria, abandó per part de les pròpies famílies, són deshertades després de la mort del marit i considerades com una càrrega i inútils a la societat. La inseguretat que pateixen les dones del Sud Kivu ja es manifestava en alguns aspectes molt abans que esclatés la guerra a la RDC i, sobretot, a l'est del país, però es va accentuar durant el període de conflicte, sobretot la violència sexual. Els SMS i les entrevistes que Femme au Fone va analitzar demostren que les dones al telèfon són víctimes de discriminació i inseguretat física i econòmica, però també de diferents tipus de violència domèstica.

Per a la dona de la província congoleesa, la participació social, política o legislativa s'ha convertit en un camí ple

d'obstacles quotidians. La impunitat provocada per la mala governança és, fins a dia d'avui, un factor que no hem de passar per alt i que contribueix a augmentar aquesta discriminació i l'absència de participació. La implicació de les autoritats en la millora de la situació, tan desitjada per les dones, és encara molt lluny de poder-se considerar efectiva. Així mateix, les dones veuen com l'Estat està molt lluny de convertir-se en un actor capaç de posar-se al seu costat i garantir els seus drets, i confien prioritàriament en les organitzacions religioses i els moviments de dones. Les dones també s'adonen que, per poder ser autònomes, és molt important organitzar-se; han entès que només hi ha una manera de recuperar els seus drets i la seva seguretat, i és formar part d'una associació femenina que les ajudi a prendre consciència de la situació i també les formi perquè puguin valer-se per si mateixes, especialment en l'exercici d'activitats que els generin ingressos i dels seus drets dins la família. A més a més, aquestes associacions els proporcionen un marc on expressar els seus problemes i trobar-hi solucions o orientació, sobretot en aquells casos que necessiten recórrer a la justícia.

5. Les comissions de justícia i pau són estructures de l'església catòlica que trobem en totes les paròquies i que ofereixen un acompanyament social, psicològic i fins i tot jurídic. També actuen com a consellers matrimonials.

les autores, Yvette i Judith entrevistes dones sobre la seva seguretat

Militares en nuestro territorio maya

Autoria: “Mujeres de Ixim Ulew-Tierra de Maiz

Y militares con entrenamiento Kaibil¹ para atacarnos a quienes nos oponemos a las Empresas Transnacionales Mineras Hidroeléctricas, monocultivos, petróleo

(Aquest article és signat sota un nom col·lectiu per petició expressa de l'autora. Té por per la seva seguretat, degut a la forta repressió que està patint el seu poble per part del govern guatemaltenc i els braços executors dels sanguinaris soldats kaibils)

No a las armas-sí a la vida

Yo vivo en el Territorio K'iche' que significa Ki=muchos y che=Arboles, Tierra de muchos árboles. Estamos en las montañas de Guatemala. Hace unos años, 1.996, pensé que la pesadilla de la presencia militar había terminado, pesadilla que generó la guerra en mi territorio, guerra que duro más de 36 años. Vivimos tierra arrasada, torturas, desapariciones forzadas, secuestros, violaciones sexuales, más de un millón de desplazados internos. Soy una mujer maya K'iche' que he resistido a la guerra, amo la vida y que por las enseñanzas de las ancestras he decidido luchar por la defensa del Territorio y de los derechos individuales y colectivos de los pueblos, juntamente con mi pueblo Maya. La práctica de esta decisión ha marcado mi vida, que ha pasado por situaciones de alto riesgo.

Recuerdo cuando en Santa Cruz del Quiché, se hablaba de la paz que estábamos tejiendo, se hablaba que si se firmaba la paz firme y duradera entre el Movimiento Revolucionario y el gobierno de Guatemala, entonces viviríamos en territorios libres y

pacíficos. Se hablaba de desarrollo, se hablaba de justicia.

Se firmaron los Acuerdos de Paz “firme y duradera” el 29 de Diciembre de 1.996. Mucha gente pensaba que los cambios hacia una vida más justa vendrían y que los gobiernos atenderían las demandas de los pueblos que cohabitamos Ixim Ulew-Tierra del Maiz, en Guatemala, Centro América. Hubieron unos años de transición. Eso es verdad. Pero la transición fue hacia el acomodamiento del modelo macroeconómico, tomando como acción productiva el sector extractivo unido a los otros sectores empresariales. Los movimientos de empresarios salieron a luz y la firma del Tratado de Libre Comercio (TLC) con Estados Unidos de América no esperó. Las instancias de gobierno prepararon sus equipos para luchar a toda costa contra los pueblos que se oponían, nos tomaron NUEVAMENTE como “EL Enemigo interno”. Las acciones contra el pueblo y a favor de la oligarquía nuevamente se ejecutaron, se prepararon nuevamente las armas y, en este caso, las armas bélicas se combinaron con la tecnología, la ideología, el pensamiento

consumista, etc, etc.

Hoy, año 2015, las mujeres indígenas vivimos nuevamente la presencia del ejército armado, que con sus ataques nos violenta, nos amenaza con las armas, nos acosa sexualmente... Y cuando les miramos sus rostros, son hermanos indígenas, son de la sangre del pueblo, son hombres que podrían estar trabajando con la tierra, sembrando árboles, sembrando verduras, frutas o haciendo arte, haciendo deporte. Lamentablemente los tienen allí, en el ejército, entrenándolos con el enfoque de Kaibil, sangrientos, lavándoles sus cerebros, generándoles odio hacia su propio pueblo, pues esa es la escuela de los altos mandos, así fueron formados, como Kaibiles.

¡El ejército de Guatemala. Su formación. Los soldados kaibiles. Son sanguinarios!

En el mundo de las fuerzas especiales extranjeras, a los soldados kaibiles de Guatemala los reconocen por el nivel de entrenamiento rudo y sanguinario, por sus tácticas en

1. Concepto de Kaibil: son soldados sanguinarios, preparados para conducir operaciones especiales.

Una tropa de Kaibiles. Foto "Nuestro diario."

combate. En los pa3ses de Alemania, Austria, Reino Unido, Estados Unidos los han apodado como "**Terribles Maquinas de Matar**", son entrenados en condiciones extremas y de sobrevivencia. En sus entrenamientos ponen a prueba teor3as y lemas como: "**La mente domina al cuerpo**", "**Si avanzo, s3gueme; si me detengo, apr3miame; si retrocedo Mátame**", "**procede como Dios, que nunca llora o como Lucifer que nunca reza**". Ellos deben estar preparados para ejecutar ataques de aniquilamiento, penetraciones en territorios enemigos.

Y las Terribles Maquinas de Matar ¿a qui3n sirven en Guatemala? No al Estado de Guatemala, no a la ciudadan3a. Los del ej3rcito de Guatemala, los soldados de Guatemala sirven a los intereses de la Empresas Transnacionales Mineras Hidroel3ctricas, Log3sticas, Petroleras, de monocultivos y otras para atacarnos a los pueblos, a las comunidades, a las organizaciones en defensa de los derechos humanos y en defensa de la Madre Tierra. ¿Y cu3ales son nuestras armas? Nuestras acciones no tienen nada que ver con armamento, nuestra fuerza esta en la organizaci3n,

en las asambleas, en el trabajo con la tierra, en la espiritualidad. Todas, acciones pac3ficas, democr3ticas y participativas.

La militarizaci3n no solo la vivimos en el territorio donde yo vivo, los del ej3rcito est3n en todo el territorio de Guatemala, y lo sostenemos con nuestros impuestos. El Estado de Guatemala le asign3 2.037'9 millones de quetzales (moneda de Guatemala), al ej3rcito, a trav3s del Ministerio de la Defensa, y para el a3o 2.015, el Congreso de la Rep3blica aprob3 el presupuesto de 2.100 millones de quetzales. Las fuerzas armadas en Guatemala, o sea, el ej3rcito, est3 equipado con armamento y material b3lico de Israel, Suiza, Francia, Brasil, Estados Unidos y Taiw3n, entre otros pa3ses.

Hemos vivido aqu3, en K'iche', la crueldad de las acciones de los Kaibiles y muchos pueblos del mundo no se han enterado de estas masacres, de estas violaciones sexuales. Llevamos d3cadas en que los kaibiles han cometido cr3menes sin que sean juzgados por el sistema de justicia, ni el nacional, ni por sistemas de justicia internacionales. Y aqu3 seguir3n masacrando, sin que la jus-

ticia venga. Las nuevas generaciones cargar3n con estos seres sangrientos, porque las tropas siguen formando m3s y m3s j3venes.

Cada d3a que salgo de mi casa pienso en el milagro de poder volver viva, pues las luchas que hacemos en contra de las Empresas Transnacionales son permanentes. Nuestras consultas comunitarias de buena fe lo demuestran y, como pueblos, tenemos un pacto con nuestras generaciones, con las generaciones pasadas y con las generaciones venideras. El pacto es con la vida y el modelo de vida que tenemos, seg3n nuestra Cosmovisi3n: Amamos la vida y hemos decidido cuidar nuestro territorio y no permitir la entrada de estas empresas, como **Monsanto, Gold corp, TRECSA, IBERDROLA, ENEL, HIDRALIA ENERG3A (empresa fundada en A Coru3a Galicia, Espa3a)** entre otras. Esto ha generado mucha tensi3n. Han encarcelado, torturado, asesinado, masacrado y perseguido a hermanos y hermanas. Muchos est3n cumpliendo condenas injustas, porque de todas las denuncias que interponemos por persecuci3n y cr3menes quedan impunes, pero si el Estado o las empresas interponen

denuncias en contra nuestra, el sistema de Justicia corrupto sí les da seguimiento y hace que cumplamos condenas con pruebas falsas.

¡Mi hermano fue a este curso de Kaibil y se autoeliminó poco a poco. El 10 de Julio del 2014 murió y su familia lloramos su ausencia!.

Estos aparatos armados trabajan coordinadamente: militares-policías-seguridad privada de las empresas-carteles de narcos.

Me imagino lo bien que sería despertar un día, salir de la casa y no ver al ejército. La convivencia de las comunidades tendría algún respiro fortalecedor.

Aquí estamos muy conectadas y conectados con la Madre Tierra, la mayoría de la gente de mi pueblo sembramos maíz, frijol, hierbas, plantas medicinales, frutas, hortalizas, flores, árboles... Por ello, en las comunidades se convive con la biodiversidad. ¡Eso no es un delito!.

Nuestro horizonte en Ixim Ulew "Guatemala" es construir un Estado Plurinacional, lo cual implica unir nuestras luchas sociales y las voluntades individuales para entrar

en un período de cambios en el régimen político de Guatemala. Ese régimen debe cambiar desde abajo. No queremos que el Estado siga estimulando un sistema de gobierno oligárquico, centralista, finquero, machista, racista, mafioso y divisionista.

Nos hemos llamado a tener fe y confianza entre nosotras y nosotros, tener disposición para unirnos y para luchar juntos los Pueblos Mayas por el derecho a la libre determinación. El derecho a la libre determinación de los pueblos indígenas es un derecho reconocido en el mundo y está protegido por el Convenio 169 sobre Pueblos Indígenas y Tribales en Estados Independientes y por la Organización Internacional del Trabajo. Este Convenio ha sido ratificado por el Estado de Guatemala, lo que quiere decir que el Estado tiene la obligación de cumplirlo. El derecho a la libre determinación también es reconocido por la Declaración de las Naciones Unidas sobre los Derechos de los Pueblos Indígenas.

Necesitamos conectarnos con otros mundos de otras maneras, necesitamos liberar las fronteras de los países con esos estados neoliberales

impuestos. Necesitamos generar comunidad.

Las enseñanzas de las abuelas y abuelos están en la herencia que tenemos, la historia está grabada en nuestra sangre, solo hay que retomarla. Es posible desprenderse de las ciudades marcadas por los grandes edificios y la acumulación que no genera paz y una vida digna.

Escribo desde el territorio K'iche', trascendiendo ese tabú de sentir ese bloqueo mental de escribir, gracias porque este medio me permite elevar esta voz atrapada por la presencia del ejército, atrapada por la pesadilla de cargar con este sistema asesino. Gracias por liberar la palabra, gracias porque a través de escribir siento la libertad de salir y de caminar trascendiendo fronteras. Sé que estas palabras llegarán a terrenos fértiles y serán semillas que se multiplicarán en voces diciendo:

Fuerza ejército-Fuerza de Armas-Fuerza empresas transnacionales-Fuerza de carteles de Narcos, ¡Fuera de nuestros territorios!

¡Queremos vivir con la fuerza de la vida! ¡Que así sea!!

Dona, indígena i presidenta.

Entrevista a l'Aida Petrona Suárez

per Josep Ramon Giménez

L'Aida Petrona Suárez és la Consejera Mayor i presidenta de l'Organització Indígena d'Antioquia, OIA, de Colòmbia. Aquesta organització està reconeguda legalment davant l'Estat colombià i aplega tres pobles diferents, representant més de 30.000 persones. L'Aida és la primera dona que arriba al més alt càrrec representatiu dels pobles indígenes de Colòmbia, és llicenciada en Etnoeducació i especialista en Gestió Humana. La seva missió està centrada en la lluita pels drets dels pobles indígenes i pels drets de les dones, especialment vulnerables en el seu entorn social i familiar.

¿Es una doble marginación ser mujer e indígena?

La marginación se da de cualquier manera, incluso por los mismos procesos organizativos nuestros, por los mismos pueblos indígenas. Digamos que se vive la doble marginación por el modelo educativo. Entonces se estigmatiza a los pueblos indígenas, primero por ser indígenas y segundo, las mujeres indígenas dentro de los pueblos indígenas. Así que yo creo que hay una doble marginación y también un doble desconocimiento. Eso hacia fuera, pero hacia adentro es un doble esfuerzo por conquistar

cada vez ese espacio y creo que es bueno cuestionar esa doble discriminación, que sobre lo que nos llaman de que somos incapaces, delicadas, que "lástima las mujeres, que hay que apoyarlas".. Y eso ha calado incluso entre nosotras las mujeres. Entonces, ya nos acomodamos en ese discurso y creemos que no se va a superar, que no vamos a ser capaces. Pero hay que insistir en que no somos capaces, porque nos han dicho que no somos capaces, porque nos han visto desde fuera y han inculcado mucho eso.

¿La relación entre hombres y mujeres es más igualitaria en las comunidades indígenas que han tenido menos contacto con las sociedades urbanas, más occidentalizadas?

Hay algún pueblo que, definitivamente, ha estructurado su gobierno propio de tal manera que las mujeres nunca llegarán a ser líderes o caciques. Hay pueblos en los que las mujeres no tienen prohibido acceder al liderazgo, pero no lo hacen porque no se han conquistado los espacios, los escenarios no se han

dado,... Sin embargo, si la mujer llega hasta allí no está mal visto, ni es condenado culturalmente.

Entonces, si se está muy cercano a los cascos urbanos hay un poco de influencia de esas actitudes de familia, de pareja, se es un poco más abierto... Pero si es una cultura, una familia que es más de lo selvático, se siguen conservando esos renglones de los roles. La mujer para que esté allí y cuide el tambo, la casa, y los hombres para que tomen decisiones más materiales. Sin embargo, hay culturas también que dejan que se vea que las mujeres hacen trabajos fuertes, pero lo que pasa es que los hombres se han quedado un trabajo solo, mientras ellas hacen cinco.

Porque los pueblos indígenas no son homogéneos.

No, cada uno ha ido estructurando su manera de considerar a la mujer. O como víctima o como la que aporta, o como la pobrecita o como la que puede... o como las que incluyen en las propuestas. Entonces, culturalmente hay pueblos en los que la familia todo ha sido un poco concertado, desde la construcción de la casa, desde dónde se hace, de compartir si se tienen o no tantos hijos, de compartir la crianza, “a ti te toca formarlos como papá, porque eres el papá y eres hombre, a mí me toca como mujer”, y en qué momento se toman decisiones. Entonces, hay algunos que lo tienen interiorizado, pero más en la familia que en la estructura social y comunitaria. Como hay otros que de pronto ya lo han visto más desde la parte comunitaria, de, “bueno, hay que darle la posibilidad a las mujeres, sabemos que son capaces...” Pero hay una resistencia generalizada en aceptar que las mujeres, administrativamente, juegan un papel importante en la vida social y comunitaria.

Aida, de pequeña, en su comunidad ¿sintió marginación o violencia?

No. En mi familia he sentido, digamos, el reconocimiento de ser la que impulsa cosas, la que se atreve a romper esquemas. He sido un poco atrevida desde la casa. Enton-

ces, hacer entender a mi papá que yo también podía, que podía mercar en la casa desde chiquita, que podía ir al colegio, recibir las notas de los otros pequeños,... Sentí un poco de rechazo cuando llegué al colegio en el pueblo. Mientras estuve en la vereda, en la comunidad muy bien. Pero cuando ya llego al pueblo, entro al colegio... es donde empecé a sentirme que era india, ni siquiera indígena. Y eso asociado a que, primero, iba del campo, del monte, de la selva, segundo a que era retraída, como se dice, bruta -allí le llamamos así- que no conozco nada de la civilización. Me llegué a sentir muy mal. Pero es donde fui un poco habilidosa. Eso que me colocaba a mí como negativo, yo lo convertí en positivo: me convertí en la mejor estudiante, porque no tenía amigos, no pasaba el rato y me dedicaba a estudiar, a hacer mis tareas, y me convertí en una que ganaba las notas, era puntual en las tareas, me aprendía las cosas, porque ¡no tenía más que hacer! Así que cuando gano los exámenes, cuando me promueven, eso ya empieza a ayudar a una a que la empiecen a reconocer o a ver de una manera distinta.

Llega un momento en el que se debe dar cuenta de que hay que empezar la lucha por la justicia social, los derechos humanos, organizarse y dar el paso al activismo. ¿Cuándo ocurre eso?

Eso ocurre cuando me entregan un papel. Yo vengo haciendo cosas de manera voluntaria: estudiar, salir, hacer esto... Pero cuando la comunidad me llama y me dice, “tu vas a ser profe, pero vas a serlo de esta, de esta y de esta manera” Es decir, cuando me empiezan a planificar ac-

ciones que yo tengo que responder, es cuando me doy cuenta de que asumo un compromiso. Primero, importante, segundo, un reto, tercero, lo asumí sin tener la formación. Creo que fue allí donde empecé a sentir ese cambio de responsabilidad, de actitud sobre los papeles que empiezas a asumir. Y en eso una descubre toda una serie de cosas que se tejen alrededor de falta de claridades, de injusticias, de explorar en la gente potenciales y de aporte a la comunidad. Ahí empecé a plantearme muchas cosas que yo aprendí en otros lados, que yo escuchaba y que lo exponía: “he aprendido esto, lo podemos hacer así...” Y a ser insistente. Si no funcionaba de una manera, funcionaba de otra. Pero el ser insistente fue un punto muy positivo, porque la gente decía, “no se cansó, pero se empoderó de eso, se dejó contagiar”

Y accede a la OIA, ¿es tan necesaria esa organización?

Para los indígenas son necesarios los procesos organizativos. Por un lado porque está comprobado que solos no podemos, que cada uno por su lado es más difícil y que si no organizamos la problemática, luchando juntos, no lo vamos a lograr. Entonces, el ser indígena y organizado va más allá en la conquista de la defensa de los derechos, en poder representarnos, en mejorar las peticiones y que el Estado nos mire como pueblo, como necesidad... Entonces nos juntamos en protestas, en cosas positivas. Yo hago la comparación del niño malo, que cuando el niño está quieto, el papá se pregunta qué está haciendo. Pues eso ocurre con nosotros, cuando los indígenas nos quedamos quietos, el gobierno dirá, “seguro están pensando una minga, seguro están pensando una toma” Entonces, eso nos ha mantenido unidos. Lo que gira alrededor de un proceso organizativo, en este caso de la OIA, se vuelve necesario tenerla, porque está comprobado que solos no podemos y que siempre hay que mantenernos unidos para cualquier propósito.

Tenéis que afrontar la violencia de la guerra y la más social o intrafamiliar.

Digamos que como organización se duplica el trabajo. Porque primero tenemos que mantener las estructuras que hemos avanzado en el proceso histórico del movimiento. Las redes de comunicación, el compartir políticamente conceptos, el definir acciones y estrategias frente a las políticas de desarrollo del gobierno. Qué pensamos como movimiento, no qué piensa cada regional y cada líder. Entonces, ese hecho de poder mantenernos dentro de una misma bolsa como pueblos indígenas es bastante complicado, porque hay muchos enemigos al lado de la bolsa, y cada vez que se va captando, conquistando un grupo de esos, la bolsa se va desinflando, debilitando. Pero en la dinámica del conflicto, en el que intervienen otros factores, es cómo nos preparamos para eso, pero además es cómo no entramos a ser parte de esa fila, porque cada uno ve el blanco en nosotros. Hemos definido como movimiento indígena en que no nos desplazamos del territorio, en que nos tenemos que mantener en él, pero que nos deben generar condiciones y eso es mucho más costoso, porque permanentemente estamos en la zozobra, hay pérdidas, limitaciones. Entonces,

lograr que se forme la gente para permanecer allí en el territorio para defender la vida, para posesionar la organización y para decir, “quienes, por qué es distinto...” Es donde estamos, en ese trance permanente. Hay que educar a las mujeres, a los maestros, a las autoridades, hay que dar herramientas para que se defiendan. Eso cuesta, eso demora,...

Pero para posesionar también hay que recuperar tierras, en esos conflictos de las tierras...

Exacto. Entonces se le ha dicho al gobierno permanentemente que hay muchas cosas que se necesitan: educación propia, salud,.. Pero todo gira alrededor de tener suficiente territorio y tierras de calidad, productivas. Nosotros en Colombia somos dueños de como el 20-30% del territorio, que está titulado como territorio indígena para los indígenas, a pesar de que somos el 2% de la población. Pero cuando una revista, a grosso modo, el gobierno dice, “los indígenas son unos terratenientes, tienen el 30 % del territorio nacional”, pero cuando miramos la calidad del territorio y en donde se encuentran los territorios, son terri-

torios lejanos, selva y poco productivos. Tierra de conservación.

Y ante esa situación ¿tienen esperanzas en que llegue la paz y que se pueda fomentar el concepto indígena del buen vivir?

Hay mucha esperanza, mucha expectativa y mucho querer. Pienso que la paz en Colombia es posible, que nos tenemos que mantener en la voluntad y en la disposición de querer hacer parte. Necesitamos apoyo, respaldo y lo que hemos dicho siempre es que los pueblos indígenas estamos llamados a aportar desde la histórica sabiduría que tenemos de como hemos sobrevivido 500 y tantos años, ponerlo al servicio de esa apuesta que se tiene como gobierno, como grupo insurgente o lo que sea. Entonces hay mucha expectativa de que se logre esa paz.

Necesitáis que se os tenga en cuenta.

Que se nos permita ser parte y ponernos al servicio de esa agenda. Eso es lo que creemos, y como lo hemos vivido y hemos podido sortear.

La revolución pendiente de Bolivia

Las mujeres tienen cada vez más presencia pública y política en el país andino, pero la violencia contra ellas es un fenómeno en expansión

“A ver, Xime, te he llamado para lo siguiente: tus líos ya no solamente le están afectando a tu hija, o a vos, o al Jaime, sino el problema es que tus líos están afectando a otra gente. Están afectando, pueden afectar a la empresa (...) Entonces, lo que yo he decidido hacer es, eh, como vos y el Jaime dicen que son mis amigos, meterme al tema y plantearles que hagan un arreglo”. Quien habla es Samuel Doria Medina, principal candidato opositor en Bolivia por la conservadora Unión

Demócrata (UD) a las elecciones del domingo. Los “líos” a los que se refiere son los presuntos golpes que el candidato a diputado Jaime Navarro había propinado a su mujer, Ximena. El “arreglo” que propone es, en definitiva, un pacto de silencio. El audio de la conversación, conocido en agosto y que Doria Medina denunció como una campaña en su contra por parte del Gobierno, volvió a poner de manifiesto en plena campaña electoral la vulnerabilidad de las mujeres en Bolivia. Un tema que todos los candidatos han abordado. Ninguno en sus programas tiene una propuesta concreta.

El número de feminicidios en Bo-

livia ha crecido desde 2009, según datos del Centro de Desarrollo e Información de la Mujer (Cidem). En cinco años se han producido 530; 110, en 2013. A principios de ese año se probó la Ley Integral para Garantizar a las Mujeres una Vida Libre de Violencia, que tipifica hasta 16 formas de agresión. Sin embargo, esta norma no cuenta con una reglamentación, por lo que su aplicación es casi nula. Un informe de la Fiscalía General, un año después de aplicarse la norma, indica que se habían registrado 10.579 denuncias. Solo 30 tienen sentencia. La activista, cineasta y fundadora de Mujeres Creando, Marina Galindo, cree que el pro-

blema no solo radica en la falta de reglamentación: “Esta ley posterga mucho más el acceso a la justicia. Los casos han pasado de los juzgados de familia al campo penal. Si en Bolivia tienes un problema con el sistema judicial, porque es corrupto, lo que estás haciendo es cargar a un aparato así un nuevo problema social”.

La presencia de la mujer en la vida pública, y política ha avanzado en la última década. Tras las elecciones de 2009, con la aplicación del principio de paridad, la Cámara de senadores logró una representación del 44,4% de mujeres y, la de diputados, un 22,3%. Hoy, la Asamblea legislativa cuenta con un 27% de representación de mujeres. En las elecciones de este domingo, después de aplicarse por primera vez el principio de paridad y la alternancia en las listas, hay un 52% de mujeres candidatas —tres de ellas vicepresidentas— y las proyecciones apuntan a que la nueva asamblea tendrá un 40% de representación femenina. Muchas organizaciones, sin embargo, con-

sideran que los avances en materia de igualdad en un Gobierno que presume de un discurso de izquierdas son simbólicos.

Hay una voluntad política, pero en la práctica la toma de decisiones sigue siendo un espacio machista

Lourdes Montero, coordinadora de Oxfam en Bolivia

“Hay una voluntad política, hemos tenido una presidenta de la Cámara de Diputados, de la Cámara de Senadores, pero en la práctica, la toma de decisiones sigue siendo un espacio machista, de un grupo de pocos varones”, lamenta Lourdes Montero, coordinadora de Oxfam en Bolivia. “Las mujeres no por ser mujeres representan a las mujeres, sino que ellas están representando como mujeres el discurso de sus partidos, con todo el contenido patriarcal y machista que tienen. Las mujeres del MAS no son menos”, ahonda María Galindo, que recuerda cómo hace dos años, durante el inicio del carnaval, el presidente, Evo Morales, se lanzó a cantar una copla en la que decía: “Este presi-

dente, de gran corazón, a todas las ministras les quita el calzón”.

Pese a que la llegada de Morales al poder en 2005 ha contribuido a la inclusión de la población indígena en la sociedad, los avances en materia de igualdad han sido limitados. “Bolivia cuenta con una sociedad patriarcal conservadora de la que el Estado es preso. Existe miedo a enfrentarse al poder político de la Iglesia católica, la evangélica, la aymara... Detrás de la plurinacionalidad y la interculturalidad hay una línea clara de mantener esta sociedad conservadora”, argumenta Mery Marca, directora del Cidem. Asuntos como el aborto comienzan a ser discutidos, pero son temas tabúes en la agenda política. Oxfam calcula que al año se practican en el país entre 40.000 y 80.000 abortos clandestinos. Por complicaciones de esas interrupciones mueren al menos 480 mujeres al año.

JAVIER LAFUENTE (ENVIADO ESPECIAL) LA PAZ, El País, 11 d'octubre 2014

Marta Ter, coordinadora de la campanya “Txetxènia, trenquem el silenci” de la Lliga dels Drets dels Pobles

“Tot va començar el 2007”, m’explica l’Svetlana. “Jo aleshores treballava de comptable, tenia 3 fills... Vi-víem relativament tranquils, sense ensurts. Però el 26 d’abril, tot va canviar. Les forces de seguretat van segrestar el meu fill petit, l’Issà. Van picar la porta, ell va anar a obrir, se’l van endur i no l’he tornat a veure mai més.

Des d’aquella fatídica data que no passa ni un sol dia que no pensi: Per què? Per quin motiu se’l van endur? Encara que hagués estat culpable d’alguna cosa, fet que no he pogut esbrinar mai, que l’haguessin jutjat, seguint la llei, però no fent-lo desaparèixer d’aquesta manera.”

Des de la desaparició de l’Issà, la Svetlana va picar totes les portes possibles per poder recuperar el seu fill i, esperant el seu torn a la Fiscalia i en diferents oficines d’alts càrrecs tant al Daguestan com a Moscou, va saber que la tragèdia que havia arribat a casa seva, també havia colpejat moltes altres famílies de la regió del Caucas Nord. Va coincidir amb més mares que buscaven

els seus fills que havien desaparegut a mans dels cossos de seguretat i, juntes, van crear l’Associació “Mares del Daguestan”.

“Volíem ajudar a la gent que es trobava en la mateixa situació que nosaltres”, comenta la Svetlana. El 18 d’octubre de 2007 vam registrar-nos al Ministeri de Justícia i vam començar a treballar. Des del primer dia denunciem greus violacions dels drets humans com desaparicions forçoses, execucions extrajudicials, tortures i segrestos.

Des que van començar a treballar, la seva organització ha topat constantment amb l’administració del Daguestan, i han rebut amenaces de diferents cossos de seguretat. El pitjor ensurt se l’endugueren el 20 d’agost de 2009, quan van trobar-se l’oficina calcinada. Va ser un incendi provocat per interferir en les activitats de l’ONG. Allò va suposar un cop fort per l’organització, ja que molta documentació es va perdre, igual que tot l’equipament tècnic.

“M’ha passat de tot”, ens explica la Svetlana: “M’han seguit amb vehi-

cles de vidres polaritzats, la nostra oficina i casa meva està sota vigilància constant, el meu telèfon està punxat, he rebut múltiples amenaces de la policia... Fa poc, persones desconegudes han començat a venir a casa meva quan sóc fora, i miren d’interrogar el meu nét que només té 9 anys! Això és el que em fa patir més, els meus fills i els meus néts. Més d’una vegada m’he sentit a dir que ‘en comptes de buscar el teu fill desaparegut, procura que no en desaparegui cap altre’”.

Ara mateix, l’ONG compta amb 6 treballadors i varies desenes de voluntaris en diferents punts del Daguestan. Les principals activitats que duen a terme són la recopilació d’informació sobre les persones que han estat segrestades al territori del Daguestan; organitzen protestes i manifestacions; difonen informació sobre l’arbitrarietat de les autoritats; promouen contactes amb periodistes i activistes tant russos com de mitjans estrangers; i, també, ofereixen assistència jurídica als ciutadans del Daguestan facilitant-los advocats -

Segons les seves paraules, els problemes més greus que ara hi ha al Daguestan en matèria de drets humans són conseqüència de les operacions antiterroristes que es duen a terme. Sovint, gent dels quals la seva culpa és molt difícil de demostrar, o impossible, acaben morts a mans de la policia, en assassinats extrajudicials.

Solucionar els múltiples problemes que hi ha al Daguestan, un lloc amb més de 30 ètnies i multiconfessional, no és gens senzill. “No és possible trobar una recepta fàcil, ni una solució ideal, però sí és necessari trobar uns mínims que aturin el vessament de sang que hi ha a l’actualitat.”

Segons ella, un pas encaminat a trobar la pau passaria perquè els cossos de seguretat actuessin dins la llei. La violència només engendra més violència, i aquest cercle viciós s’ha de trencar.

De fet, el conflicte armat al Daguestan va experimentar una lleugera millora amb l’anterior president, quan es van crear unes Comissions de diàleg entre els sufís i salafís (les dues branques de l’Islam que estan enfrontades a la regió), i es va co-

mençar a permetre que els joves que havien acabat a la insurgència però que no tenien les mans tacades de sang, poguessin tornar a la vida civil. “És important que es construeixin ponts entre la societat i aquells combatents que no han comès delictes greus, que puguin retornar a la vida civil. Altrament, al Daguestan no hi haurà pau, i és possible que els ressos de nostra guerra arribin de nou als metros o als aeroports de Moscou, com ja ha passat abans”.

Segons l’associació, el principal òrgan que viola els drets humans de la població local és el Ministeri de l’Interior. “La tortura i les pallisses s’apliquen independentment del delictes o el grau de culpabilitat del detingut. La principal tasca dels policies és retre comptes amb els seus superiors. I en tot això hi juga un paper molt negatiu les grans sumes de diners que assignen des de Moscou als nostres cossos de seguretat per combatre el terrorisme. Els agents de la policia de vegades, simplement, no volen treballar bé. En lloc d’investigar els crims per demostrar la culpabilitat d’una persona, és molt més senzill i ràpid obligar a confessar algú mitjançant la tor-

tura per després construir un càrrec fals.”

Ens expliquen que a l’organització els han arribat múltiples casos que, degut a les pallisses a mans de la policia, un detingut acaba morint. Després, la policia afirma que el detingut ha mort degut a un enfrontament armat. Però en els cadàvers s’hi troben signes evidents de tortura: talls i contusions, braços trencats, marques d’esposes, cremades de cigarrets... Fins i tot una vegada, en el cos d’un home suposadament assassinat durant un enfrontament armat, no s’hi van trobar ferides de bala.

“Abans de crear la nostra organització, jo no tenia ni idea de la gravetat d’aquest problema, ni del seu abast. Només ara en sóc conscient”, ens comenta l’Svetlana. “A més, cal fer també especial incisió en el fet que molts joves també moren lluitant contra la insurgència, o en els atemptats que aquesta comet. Aquests joves també són els fills d’algú i nosaltres, com a mares, no podem quedar-nos impassibles davant aquestes morts. No podem permetre que els nostres fills es matin entre ells.”

Els drets de les dones

De revolucionàries, heroïnes quotidianes i dones sotmeses

Muriel Giménez, Periodista

“¿Qué pasa?, ¡parece que estamos locas porque queremos ir al frente! pues yo te lo voy a decir bien claro, ¡Óyelo!: No entendemos por qué la revolución debe correr a cargo de la mitad de la población solamente, somos anarquistas, somos libertarias, pero también somos mujeres y queremos hacer nuestra revolución, ¡no queremos que nos la hagan ellos! No queremos que la lucha se organice a la medida del elemento masculino, porque si dejamos que eso sea así estaremos como siempre, ¡Jodidas!, Queremos pegar tiros para poder exigir nuestra parte a la hora del reparto y sobre todo queremos dejar claro que en estos momentos el corazón no nos cabe en el pecho y sería un desatino quedarnos en casa haciendo calceta. ¡Queremos morir! pero...¡Queremos morir como hombres, no vivir como criadas!”

Aquest fragment correspon a un discurs realitzat per una llibertària els primers dies de la revolució anarquista arran del cop d'Estat del general Franco, al film *Libertarias* (Vicente Aranda, 1996), una pel·lícula més que notable, amb magnífiques interpretacions de les seves protagonistes, Ana Belén, Victoria Abril, Ariadna Gil i Loles León, que exemplifica la reivindicació històrica de les dones al segle XX per participar en la vida pública, social i política com qualsevol home.

En aquest film, pràcticament l'únic sobre la guerra civil, a excepció de *Tierra y libertad* (1995), que dona veu al moviment feminista d'aquells dies revolucionaris, es narra la història del Grupo de Liberación Femenina, una associació de

dones anarquistes com les que van proliferar durant la Segona República i en els primers mesos de la guerra civil espanyola, i que defensaven els seus drets més enllà de la igualtat social col·lectiva. Volien ser actives en la construcció d'un món més just i eradicar aquelles “professions” retrògrades i encolades en les societats

patriarcals, que impossibilitaven un alliberament total de la dona, des de les prostitutes a les monges. Alhora, aquestes dones van crear grups de milicianes per participar de la lluita armada per la democràcia i contra el franquisme, frec a frec amb l'home, per fer, conjuntament amb la guerra, dues revolucions paral·leles: la política i social i la de les dones

Però, el que finalment denuncia aquest film és que, malgrat el progressisme de les ideologies d'esquerres en què elles es mouen, aquests espais revolucionaris no estan exempts de tics patriarcals i posicionaments masculistes. Així que, en una maniobra deslegitimadora vers aquests moviments feministes, les dones van ser acusades pels seus propis companys de propagar malalties de transmissió sexual al front i van ser relegades a fàbriques de la rereguarda.

Dones transgressores i heroïnes quotidianes

El cinema occidental s'ha ocupat de seguir històries reals o fictícies sobre dones revolucionàries i moviments feministes històrics amb les quals s'ha donat testimoni de les accions que el gènere femení, en algunes ocasions acompanyades d'homes, han realitzat amb l'objectiu d'aconseguir la igualtat de drets socials i més oportunitats per a les dones de tot el món.

Aquesta dona lluitadora, transgressora amb el seu temps i plenament conscient dels seus drets alça la veu a *Norma Rae* (1978, Martin Ritt), on la protagonista lluita per formar un sindicat en defensa de les obreres d'una fàbrica de fils als Estats Units. O la protagonista de *En tierra de Hombres* (Niki Caro, 2005), en què una dona treba-

Pago justo

lladora entra en el camp d'exploració de mines del metall per necessitat econòmica, i no només es troba amb situacions de desigualtat laboral, sinó amb un escenari d'abús i vexacions a causa del seu gènere. O les dones de *Pago Justo* (Nigel Cole, 2010) en què s'explica la història real d'un grup de dones de la planta Ford Dagenham, a Londres, que el 1968 reivindiquen la igualtat salarial respecte els homes pel mateix treball, un dret que a hores d'ara encara no s'ha aconseguit assolir a Europa, on les darreres dades encara parlen de salaris desiguals pel mateix treball realitzat en funció del gènere.

Aquestes revolucionàries i transgressores han ajudat a fer grans canvis a les societats occidentals, malgrat quedin moltes parcel·les encara per a cobrir, que són la lluita diària de milers de dones. Una lluita de vegades silenciosa: la de la supervivència. A *Piedras* (Ramon Salazar, 2002), s'hi veu el combat de cinc dones, mares solteres que han passat per matrimonis masculistes i maltractaments, que intenten viure dignament i de manera independent; o la de la mexicana

Las mujeres de verdad tienen curvas

na *Las mujeres de verdad tienen curvas* (Patricia Cardoso, 2002), sobre la pressió social que rep una bona estudiant perquè deixi els estudis i es centri en allò al qual

està destinada: trobar un home i casar-s'hi.

Són dones que resisteixen davant el masculisme i les normes patriarcals més opressives, però també que sobreviuen a les guerres, a les injustícies i les atrocitats totes soles, i amb tota la valentia. Mentre els homes moren, elles s'encarreguen de transmetre l'horror, perquè no caigui en l'oblit. En el documental *Coca, la paloma de Chechenia* (Eric Bargkraut, 2006), s'hi expliquen les dificultats d'una dona txetxena, l'economista Zainap Coca Gashaeva, per recopilar, salvaguardar i difondre a Occident testimonis i imatges sobre el conflicte (els quals podrien servir fins i tot de proves pel Tribunal Internacio-

nal de l'Haja, si algun dia es volguessin jutjar els crims comesos a la regió), donada la censura i manipulació russa sobre els periodistes desplaçats a la zona. És el mateix paper de les dones supervivents a la guerra dels Balcans, després de les matances d'homes, infants i vells en episodis com el d'Srebrenica, que han hagut de lluitar per sobreviure en la postguerra soles, com podem veure a films com *Belvedere* (Ahmed Imamovic, 2011) i *Snow* (Aida Begic, 2008).

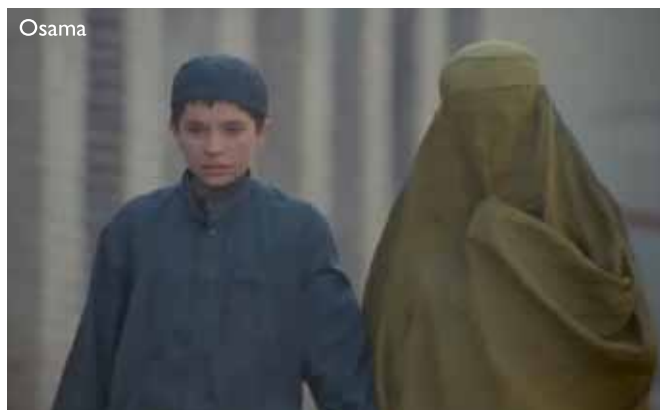

Paradigmes de la dona sotmesa

Arran de l'11S, la situació de la dona més enllà d'Occident ha despertat, l'interès a través de pel·lícules que expliquen les dificultats de néixer nena a l'Orient Mitjà, especialment a l'Afganistan. La majoria d'aquests films han comptat amb realitzadors iranians al darrera, qui sap si com a eina de protesta contra les estructures socials opressives del seu país però, en referir-se al país veí, també ha estat una bona manera de saltar-se la censura.

El que està clar és que la majoria de temes vinculats als drets de la dona en aquests països estan més que superats a Occident. En general, ens semblen obvis, com el dret a l'educació o la no dependència econòmica, social o legal de l'home.

Osama

A *Osama* (Siddiq Barmak, 2003), el primer film rodat en territori afganès des de 1996, s'explica la irrupció dels talibans al poder, els quals prohibeixen que les dones treballin i vagin pel carrer sense un home al costat. Per aquest motiu, aquesta vídua i la seva filla es veuen obligades a transvestir aquesta última per tal que pugui trobar una feina que els permeti sobreviure en aquesta societat.

Buda explotó por vergüenza

Per altra banda, *Buda explotó por vergüenza* (Hana Makhmalbaf, 2007), explica les dificultats de la protagonista, una nena de sis anys, llesta i cultivada, que vol anar a l'escola. Allà es trobarà amb el rebuig dels infants, que emulen el rol masculí de la societat violenta i masclista en que viuen. Nens que tracten a les nenes de manera cruel: un dels jocs és fer veure que la lapiden, utilitzant pedres de veritat, o les tanquen en una cova per deliberar sobre els seus drets i el seu destí, com a una propietat més de l'home. En la mateixa línia

A las cinco de la tarde

transcorre *A las cinco de la tarde* (Samira Makhmalbaf, 2003), que explica també com, a la societat afganesa de postguerra, les escoles per a dones tornen a obrir-se i les nenes tornen a tenir la possibilitat de rebre una educació. Però això no les lliura del pes de les tradicions masclistes ni del burka, com tampoc veuen cap canvi les protagonistes de *Kandahar* (Mohsen Makhmalbaf, 2001), on es veia com la invasió occidental del país no va produir millores en les condicions de vida de les seves ciutadanes, que continuen privades d'alguns dels drets humans més bàsics.

Kandahar

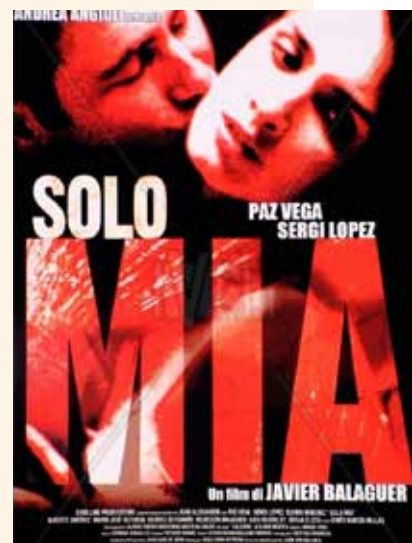
“La maté porque era mía”

Mentre focalitzem en altres societats, sigui l'afganesa, la iraniana o la índia, però també la llatinoamericana i, en general, qualsevol de musulmana, la responsabilitat de la falta de drets de la dona (també els imputem ser els indrets per antonomàsia de la violència, els maltractaments, les vexacions i les violacions més absolutes dels drets de la dona), oblidem que la violència contra les dones és, a l'Estat espanyol mateix, un llast.

En els darrers anys, entre un 12 i 14% de les dones de l'Estat han realitzat una denúncia per maltractament, una xifra que no s'adequa del tot a la realitat, tenint en compte que més del 80% de les dones que anualment perden la vida a mans de les seves parelles no havien realitzat anteriorment cap denúncia.

Però fins la dècada passada, no es van realitzar pel·lícules que denunciessin aquesta realitat. La més famosa va ser *Te doy mis ojos* (Iciar Bollain, 2003), potser per ser un retrat serè i madur de la violència masclista a Espanya. En ella s'hi documenta la “normalitat” d'una relació de maltractament, amb un retrat acurat del maltractador, intentant extreure'n el per què de les seves accions; la submissió de la víctima, els intents de rehabilitació del botxí, el paper de l'entorn, o els ecos sobre la deplorable creença social que el maltractament és una forma d'amor... Tot plegat, enregistrat sense sensacionalisme, amb una quotidianitat gairebé punyent.

Per altra banda, *Sólo mía* (Javier Balaguer, 2001), rodada un parell d'anys abans, va ser de les primeres en tractar de prop les relacions entre la víctima i el maltractador: des d'un enamorament de conte, un matrimoni feliç i un fill desitjat, a la transformació de la relació de crits, la primera bufetada o la pallissa. La violència no és gratuïta, és més, el tema està tractat amb delicadesa i intenta fugir del tòpic, com també faria Bollain després, que el terreny del maltractament de gènere es dona només en un entorn de marginalitat.

Volem obrir a partir del proper número de la revista Papers un espai perquè vosaltres hi podeu expressar pensaments, fer anàlisis, etc... com si fos un blog obert. Li direm “La teva pàgina”

Naturalment, és difícil concebre’l com un espai per obrir temes de discussió o de debat, degut a la periodicitat quadrimestral de la nostra revista, però tot és possible.

L’extensió de l’escrit fora preferible que no excedís dels 3.000 caràcters amb espais. Però...ja ho veurem segons anem avançant. També podeu enviar foto en format jpg per acompanyar l’escrit, si ho creieu convenient. O, per què no, una o més fotos acompanyant el missatge que hi voldreu transmetre.

Evidentment, ja us podeu imaginar, que tots els escrits hauran de ser respectuosos amb persones i institucions i respondre als principis que regeixen la nostra entitat. Aquest equip de redacció es reserva el dret de no publicar aquells escrits que considerem ofensius.

Podeu adreçar-los als correus: info@dretsdelpobles.org o bé a gimeconge@gmail.com, tot indicant en l’assumpte “Papers-La teva pàgina”

Activitats de la Lliga

Taula rodona- debat 9N

El dijous 30 d'octubre va tenir lloc al Casal Pere Quart de Sabadell la Taula rodona-debat 9-N: *Una cruïlla de 3 camins... o n'hi ha més?*. L'objectiu d'aquest acte era incentivar el debat de la situació política de Catalunya en els últims temps i el seu encaix amb la resta de l'Estat. Tres ponents amb visions diferenciades: Pere Pugès, per l'Assemblea Nacional Catalana; Francesc Trillas, per Federalistes d'Esquerres i José Rosiñol, per Societat Civil Catalana van exposar les seves idees amb respecte i bon fer. El nostre company d'associació, Joan Marcet, director de l'Institut de Ciències Polítiques i Socials, va ser l'encarregat de moderar aquest debat.

III Edició del Curs Filosofia de la Pau a Santa Coloma de Gramenet

Del 20 d'octubre fins al 24 de novembre es va realitzar la III Edició del curs de filosofia de la Pau a Santa Coloma de Gramenet. En aquesta edició, aprofitant el centenari de la I Guerra Mundial, el 75è aniversari de la Guerra Civil Espanyola i els vint anys del conflicte dels Grans Llacs Africans es va parlar, entre d'altres, d'aquests tres conflictes bèl·lics que han marcat la història del segle XX. Figures emblemàtiques del pacifis-

me, com Nelson Mandela, també van ser protagonistes d'aquest curs.

Taller a Sant Quirze del Vallès

Taller sobre el circuit dels minerals congolosos i Cinefòrum "Blood in the Mobile" a Sant Quirze del Vallès, en el marc de la setmana Solidària del 17 al 23 de novembre "sobre l'accés als recursos". (foto del taller a l'Escola d'Adults l'Olivera)

Tancament Campanya Conflictes Oblidats

El dijous, 4 de desembre, es va organitzar a l'Aliança Francesa, l'acte de tancament del programa *Conflictes oblidats*, en el qual la Lliga ha treballat durant els darrers 4 anys, i que s'ha centrat en denunciar els conflictes que hi ha a Txetxènia i a la República Democràtica del Congo. L'acte va comptar amb la projecció d'una mostra del futur documental sobre la RD del Congo, "*Dolor i esperança*" del nostre company d'entitat i periodista Josep Ramon Giménez, així com amb la presència de Marc Marginedes, corresponsal de guerra. Marginedes va posar l'èmfasi en la importància que un conflicte bèl·lic *no caigui en l'oblit* perquè aleshores no existeix i la impunitat és absoluta. Guerres actuals com la d'Ucraïna i la de Síria, van servir per il·lustrar la discussió..

Pensem en i amb els nens

El divendres 12 de desembre, el Grup de Contes de la Lliga va realitzar un taller per nens, a Sabadell, en el marc de la commemoració del Dia Internacional dels Drets Humans. Amb el títol *Que no ho sabíeu? Tenim drets*, dos contes participatius van ser els fils conductors per introduir els nens i les nenes en el coneix-

xement i la defensa dels Drets dels Infants. Tot jugant, van començar a descobrir drets tan fonamentals com: el dret a l'educació, el dret a l'alimentació, el dret a jugar, etc... Així com llur vulneració..

Viatge al Daguestan i Txetxènia

En aquest viatge, una de les tècniques de l'entitat ha pogut investigar sobre el terreny quina és la situació que es viu al Caucas Nord i també s'ha aprofitat per establir una xarxa amb diferents professionals del món periodístic i associatiu de Rússia..

I comença un nou cicle: IV curs sobre la pau: "Justícia i guerres actuals"

Sta. Coloma de Gramenet, del dilluns 16 de febrer al dilluns 23 de març

Dilluns 16 febrer
Teoria de la Justícia de John Rawls. (Núria Parlón)

Dilluns 23 febrer
El conflicte Palestina/Israel, avui. (Jorge Sánchez, membre del col·lectiu BDS)

Dilluns 2 març
Justícia, economia, benestar Amartya Sen (Enric Prat)

Dilluns 9 març
Defensors dels ciutadans. (J. Antoni Martínez)

Dilluns 16 març
Sàhara Occidental (Fermí Vallbé)

Dilluns 23 març
El laberint del Caucas: Daguestan. (Marta Ter)

Organitzat per La Lliga dels Drets del Poble, amb la col·laboració de la regidoria de Cultura, Solidaritat i Cooperació de l'ajuntament de Sta. Coloma de Gramenet. Espai per la Pau, CRJ Mas Fonollar, de 19h a 21 h.

Los hogares como escuelas de desigualdad

Palabra de Mujer

Los hogares como escuelas de desigualdad

LA MUJER.

en un periódico el año de 1860,
por la autora al bello sexo.

Palabra de Mujer

Exilio en Cuba, otro prisión para habilitar
violencia de género

aran el triatlón de mujeres
Igualdad

Inauguración del Día
Día

na en el continente es p
taciones, para dar resp
do, aunque desde la p
ción. Aunque no es un
modo de los regim
tante en el siglo XXI, s
jora progresiva, h
profesional, rapa
esta; mujeres que
avanzar, no p
sienten con un
a mujeres. Atrav
do.

Mujer

Enfoque en Venezuela

está
y 24

Estadística, Esto p
os en la mayoría de las

ta a las
es que me
tudad

Como arma de guerra

derecho de in
en el gobierno

Mujeres reclam
ese a la violen

Primer premi del concurs de contraportades 2015 a l'IES Ferran Casablanques de Sabadell
Motiu del concurs: "Dones promotores de pau"
Autora: Erica Mesa